

Kanadas koolielu kaemas

Mul oli meeldiv võimalus olla mõõdnud aasta lõpul kuu aega Torontos sugulastel külas. Ühtlasi sain pisut tutvuda Kanada kooliloludega, väliseestlased olid selles suures abiks. Küllastasin alg- ja keskkooli (koos eelmise külas-kaiguga 10 aastat tagasi olen olnud kokku seitsmes koolis), lastehaigla kooli, eesti kooli Eesti Majas, Toronto ülikooli pedagoogika teaduskonda, Ontario pedagoogika uurimisinstiituuti, sain suure hulga infot õpetajatest ja lastevanematelt.

Kõigepealt mõned faktid. Lapsed lähevad Kanadas kooli 6-aastaselt, käinud enne tavaliselt paar aastat lasteaias, mis asub algkooli juures eraldi majatiivas. Koolikohustus kestab 16. eluaastani. Koolisüsteem jaguneb: algkool 6 aastat (tavaliselt eraldi asuv kool), keskaste 2 aastat, kesk-kool 4 aastat. Keskaste kuulub kas algkooli või keskkooli juurde. Paljudes koolides on veel XIII klass, nn. akadeemiline kursus, mis on mõeldud kõrgkooli ettevalmistuseks. Tasuta riiklike koolide kõrval on mitut tüüpi erakooli ja muid nn. alternatiivkoole.

Nüüd aga mõned valdavad muljed. Kooli suhtes võiks selle viia üldnimetuse avatus alla, olgu siis otsesemas või kaudsemas tähenduses. Kooliruumid on tegelikult kogu aeg avatud, kedagi ei häiri, kui õpilased või õpetajad või ka külalised, nagu mina, ühest kohast teise kõnnivad. Huvitaval kombel ei sega ka direktor, teda ei kardeta kui kontrollivat silma. Mul jäi mulje, et meie mõttes harjumuslikku õppetundi kasutatakse vähe, eriti algkoolis. Ka sel juhul, kui klassiruum ja kogu kooli sisearhitektuur on enamvähem selline nagu meie oleme harjunud, käib töö sootuks teisiti. Kord istuvad kõik lapsed põrandal (algkoolis on neid klassis 25) ja kuulavad õpetajat või vaatavad filmi või täidavad koguni selles asendis mingit harjutust, samas aga seavad end pinkidesse ja hakkavad joonistama. Siis jälle istuvad kõik ümber laua ja töötavad omaette või koos. Algkoolis on klassiruum tihti sisustatud selliste laudadega, mille ümber saab istuda nelja- kuni kuuekesi. Kellel on töö tehtud, võib minna mängima või personaalarvutiga töötama või lisakirjandust lugema vms. Mahajäänud kogutakse kokku ning nendega tehakse veel treeningut. Muide, ma nägin üldse rohkem üksikuid arvuteid peaaegu igas klassiruumis kui arvutiklasse. Laps ei pelga õpetajat, ta on harjunud, et õpetaja talle käe õlale paneb.

Erakool, kus käisin, prantsuse keele erikool «Toronto French School», oli hoopis luksuslik (õppemaks 8000 dolla-

rit aastas). See paiknes linna serval suurel looduslikul alal, iga koolistatja jaoks oli eraldi õdus hoone. Klassid väikesed, palju kabinette, eraldi väike kabinet näiteks ka neile, kes valmistuvad keemia olümpiaadiks. Kool on orienteeritud keeltele, seejuures aga tuntu- d oma tulemustega täppis- teadustes (just nagu meiegi keeltekoolid). Soodustav asjaolu on ilmselt see, et vastu võetakse konkursiga, nõuded on ranged ning nende mitte- täitmine toob kaasa väljalangemise. Peale põhikeele, prantsuse keele (milles õpetatakse ka osa õppeaineid) õpetatakse V klassist alates valikuliselt saksa või vene keelt, keskkoolis ka ladina ning soovijatele kreeka keelt. Keelte rikkuse poolest võime sellele vastu panna vaid oma minevikukooli — Wikmani gümnaasiumi, s.t. Westholmi gümnaasiumi, millele Jaan Kross on püstitanud oma romaania väärrika mälestusmärgi. (Muide, Bürgeri gümnaasiumi tüdrukud õppisid ilmselt sama palju keeli, see ilmnas kohtumisel Lenderi gümnaasiumi vilistlastega Eesti Maja kohvikus ning lende- laste mälestusteraamatust (Uppsala, 1979). Ainult et Krossist ei ole ilus Lenderi gümnaasiumi Bürgeriks nimetada, mispooletst ja bürgerlikum on kui mõni teine?)

Õpetajate koolita- misel rakendatakse Toronto ülikoolis süsteemi, mis on levinud paljudes are- nenud maades: enne lõpetat- takse erialane akadeemiline kursus, siis astutakse soovi korral pedagoogika teaduskonda. Toronto ülikoolis kestab vastav õppetöö üks aasta, seal on võimalik saada pedagoogika bakalaureuse kraad ning õpe- taja kutsetunnistus. Teadus- konda olevat suur konkurss, valikul arvestatakse senist õpi- edukust ülikoolis. Eelistat- takse ka neid, kellel on juba pedagoogilisi kogemusi. Ülikool koolitab õpetajaid kõigile koo- liastmetele. Spetsialiseerumi- seks on mitmeid võimalusi, samuti on palju valikkursusi. Peale 8-nädalase koolipraktika tuleb enamikul erialadel olla koolis õpetaja abiliseks pool kuni kaks päeva nädalas. Kir- jutasin stuudiumijärgset peda- googilist koolitust pooldava artikli («Edasi», 12. ja 13. märts 1988). Pärast asjaga tut- vumist kohapeal süvenes mul usk, et ka meil ülikoolis oleks kasulik töö nõnda korralda- da.

Õpetajate täiendus- koolitus käib ülikooliga tihedalt koostööd tegevas Pe- dagoogika Uurimisinstituudis,

mille juurde kuulub ka väga rikkalik ja kõigile vabalt kät- teadav erialane raamatuko- gu. Instituut korraldab mitme- suguse kestusega kursusi ning võimaldab õpetajatel omanda- da lisaerialasid. Tema tegevus- se olulisim löik on aga töö magistri- ja doktorikraadi taotlejatega. Magistrikraad näibki olevat õpetaja solidse kvalifikatsiooni näitaja. Kur- suse lõpetamine, lisaerialade ja kraadide omandamine tõstavad kõik tunduvalt õpetaja palka ning on olulisel atesteerimi- sel, nii et sunduslike kursuste järele pole vajadust.

Mõni sõna ka Eesti Maja juures tegutsevast eesti koo- list. Siin käivad kord nädalas koos eraldi algkooli ja vane- mate astmete õpilased. Mina küllastasin vanemat astet. Vii- bisin eesti keele tunnis. Õpiti parajasti mitmuse osastavat. Põhiliselt õpitakse eesti keelt ja kultuuri ajalugu ja geo- graafiat. Opetajad on selge missioonitundega entusiastid.

Keeltega on Kanadas lugu kummaline. Kõik õpivad prantsuse keelt kui teist riigi- keelt kohustuslikult V klassist alates keskkooli lõpuni. Ent märke selle keele mingisugu- sestki oskamisest on raske leida, seda kuni ülikooli õppe- jõuni välja. Arvata võib, et õppijale, kelle emakeel on ing- lise keel, on üldse raske mingi teise keele õppimiseks motiva- tsiooni tekitada. Ta teab väga hästi, et maailmas pole nal- jalt paika, kus selle keelega hakkama ei saaks. Analoogia tõttu pakub ehk ka huvi, et Kanadas oli minu sealoleku ajal keelesituatsioon pingeline. Nimelt taotleb Quebec kui põhiliselt prantsuskeelne pro- vintis oma keeleseaduse täius- tamist, inglise keele kasutus- sfääri kitsendamist. TV-s võis aina näha vastavate loosungi- tega tänavademonstratsioone. Mõnele Toronto elanikule ei meeldinud see asi sugugi, võis kohata lausa prantsusevaenu- likkust. Nuriseti näiteks selle üle, et kaupadel on ka prant- suskeelsed sildid. Siiski on mul mõningase maailmas ringirän- damise põhjal süvenenud mul- je, et vähemalt euroopaliku kultuuriga maades on prant- suse keel säilitanud väga olu- lise positsiooni. Ja seepärast, ning mitte ainult seepärast, on hea meel, et meil Tartus ja Tallinnas on oma prantsuse keele koolid. Mõnel pool mu- jal võiksid ehk olla klassid või rühmadki?

Olulist ja huvitavat infot hariduse asjus andsid eestlas- test lastevanemad. Neist ühelt sain mitmekülgseid andmeid lastevanemate organiseeritud või koguni ise peetud koolide

kohta. Neid tehakse algkooli astmel sel juhul, kui tavaline kool lapsi ega nende vanemaid ei rahulda, enamasti andeka- matele lastele.

Mitmed lapsevanemad, kel- lega seltskonnas kokku puutusin, aga rääkisid hoopis mõtlemapanevat juttu. Eriti isad olid praeguse riikliku koo- li suhtes väga kriitilised. Kool olevat just viimase kümne aas- ta jooksul alla käinud ega andvat enam korralikku hari- dust. Põhjuseks on liiga suu- red valikuvõimalused, millest tuleneb süstemaatiline haridu- se puudumine; liialdamine vabakasvatusega, teadmiste objektiivse kontrolli kaotamine ja selle asendamine suhtelise hindamisega («mida mulle üt- leb, kui laps tuleb koju tea- tega, et tema teadmised on klassi tasemel, kust ma tean, milline see klassi tase on?»). Keskkooli praktilise iseloomu- ga harudes olevat lõpetajad sageli tegelikult kirjaoskama- tud. Selle otsene põhjus ole- vat moodne lugemaõpetamise süsteem, mille kohaselt õpetat- takse lugema sõnade kaupa (nagu hiina hieroglüüfe). Nii et kui jääb ette uus sõna, siis seda lugeda ei osata. Kõige selle peale on vanemad eriti vihased seetõttu, et kui nad tahavad lastele korralikku ha- ridust anda, on nad sunnitud neid panema kallisse erakooli. Üks eestlasest keemiainsener kirus haridussüsteemi, et see ei anna ülikooliküpsust. Üli- kooli esimesel aastal langeb välja ka 50%, teisel aastal veel 25%; kes seni vastu peab, on tavaliselt võimeline ka lõpeta- ma.

Kogu koolielu kohta saa- dud info peegeldas tege- likult seda, kui raske on ikka- gi haridust anda nii, et kõik selle tunnustatud eesmärgid oleksid täidetud. Kõigi nende koolikülastuste ja jutuajamiste ajal viibis mõte paratamatult koduste asjade juures. Ja väl- jastpoolt vaadates selgines üld- distus, et meie kooli uuenduses valitseb praegu kaks vastand- likku tendentsi.

Ühelt poolt püüdlime laste laialdasemate vabaduste ja va- likuvõimaluste, kooli suurema avatuse poole, taotleme õpetaja vabastamist reglementeeri- misest. Ja on selge, et kõige sellela kooli ei uuenda ega lapse- ja õpetajasõbralikuks ei muuda. Ent samas kõlab ka arvamusi, et lapsele ei tohi suurt midagi kohustuslikult peale suruda, küll ta ise teab, mida ta peab õppima. Kui õp- pimine pole küllalt huvitav, siis pole õigust õpilasel ka midagi nõuda. Õigele õpetajale polegi vaja ei programmi ega õpikut. Ja nii edasi.

Teiselt poolt oleme jõudnud täiele teadlikkusele sellest, et üheks sõlmküsimuseks on praegu harituse saavutamine (Ain Kaalep ja Rein Veide- mann saates «Mõtlemis-veel»: peame õppima kui hullud!). EPA rektor Olev Saveli on mitmes oma esinemises nõud- nud, et ikka keskkool peab andma üldhariduse, selle järe- leaitamine ei peaks olema enam EPA asi. Kahtlemata on tal õigus. Oli väga tunnuslik ja lootust sisendav, et teine noortetoorium võttis oma põhi- teemaks harituse, kuigi muid ja märksa atraktiivsemaid tee- masid oleks ju küll olnud. Ja kuulutas meie praeguse hari- duse taseme madalaks. Eriti imponeeris mulle Linnar Prii- mae sõnavõtt sellel toorumi- l, mis näitas kätte hariduse ku- jundamise põhimõttelise tee, s.o. euroopalikku gümnaasiu- miharidust kui süstemaatiliselt mõistelist õpetust (nn. kordi- naadistikku) andva hariduse, millele ta vastandab indust- riaalühiskonna mosaikse ha- riduse. Sellise hariduse täht- sus sai mulle eriti selgeks mõningate seisukohtade vaigu- sel, mida kuulsin geograafia ja ajaloo õpetamise kohta. Ni- melt polevat oluline mitte süs- temaatiline ülevaade maadest ja ajastutest, vaid vajalikum olla süvenemine mingisse üksikusse teemasse.

Võib-olla ma eksin ja olen vanamoodne, ent mu süm- paa- tia kaldub süstemaatilise hari- duse poole. Arvan, et lapsel endal on võimatu teada, mis talle tulevikus võib kasulikuks osutuda. Ning isegi veendumu- sest, et võõrkeelt tulevikus va- ja läheb, ei piisa homsete har- jutuste äratagemiseks. Üks on aga kindel: me peame ise täp- selt teadma, mida me õieti ta- hame, mida peame harituse ideaaliks.

On veel üks oht. Me saame ja peame saama järjest roh- kem iniot välismaa kooli ja pedagoogika kohta. Ühtlasi ta- jume oma mahajäämust. Ent on oluline, et me ei hakkaks välismaad kopeerima. See, mis Rein Taagepera ütles Eesti televisioonis esinedes laiemas plaanis havi kitarri kohta (s.t. et haviilased tegid tar- gasti, et nad ei matkinud his- paania kitarri, vaid tegid oma), käib ka kooli kohta. Pealegi on oht hakata raken- dama seda, mis välismaal on juba vananenud ja kõrvale heidetud. Peame kasutama kõike väärtuslikku, mida mu- jalt leiame, ent looma selle alusel oma süsteemi, mis vast- tab meie traditsioonidele ja konkreetsetele vajadustele. Seega peame tegema just seda, mida tegi omal ajal Johannes Käis kooli uuendus- liikumises.

INGE UNT,
pedagoogika kateedri
professor